

**Rätten
att leva
livet.**

miljöpartiet de gröna

**JÄMSTÄLLDHETS- OCH
MÅNGFALDSKOMMITTÉN**

Rätten att leva livet

Miljöpartiets jämställdhetskommitté tog 2012 fram rapporten Rätten att leva livet där partiets ståndpunkt i frågan om hedersrelaterat våld och förtryck för första gången utvecklades. Sedan dess har medvetenheten om frågan ökat i Sverige och en hel del åtgärder har genomförts på flera politiska nivåer. Det är dock inte tillräckligt. Vi behöver framför allt ha ett mer effektivt förebyggande arbete och skarpare insatser mot de destruktiva normer som ligger till grund för våldet och förtrycket. Vi har ett ansvar att se och agera för att rätten att leva och utforma sitt liv som man vill ska gälla alla. Vi måste också se till att skydda de barn, unga och vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och ge stöd till dem som måste bryta med sina familjer och släktingar.

Vi behöver se de hundratusentals ungdomar och vuxna som i dag inte själva kan välja hur de vill leva sina liv. De är begränsade av patriarkala och heteronormativa normer och strukturer. De kanske lever dubbelliv och utsätts systematiskt för våld eller hot om våld. I extrema fall kan förtrycket leda till mord. Precis som inom alla andra politikområden kan vi med aktivt politiskt arbete förändra samhället i den riktning vi vill. Ett jämställt samhälle utan begränsande normer gynnar alla, både kvinnor, män och andra.

Miljöpartiets jämställdhets- och mångfaldskommitté vill med denna rapport återigen belysa frågan om hedersrelaterat våld och förtryck och ge förslag på hur det kan stoppas. Rapporten är uppdaterad med senaste fakta och ger förslag på politik som kan bedrivas på olika nivåer, från internationellt till lokalt. Miljöpartiets regeringsmedverkan och särskilt det faktum att vi har en grön jämställdhetsminister har självklart ökat våra möjligheter att driva igenom den internationella och nationella politiken. Politiker på regional och lokal nivå är minst lika viktiga för att driva frågan och genomföra förändring i praktiken. Vi hoppas att rapporten ger det stöd som behövs för förtroendevalda på alla nivåer.

Jämställdhets- och mångfaldskommittén 2021
Rapportförfattare Susanne Åkesson och Linnea Sandahl

Hedersrelaterat våld och förtryck 4

Vem drabbas 6

Lagar och rättigheter 7

Miljöpartiets utgångspunkter 8

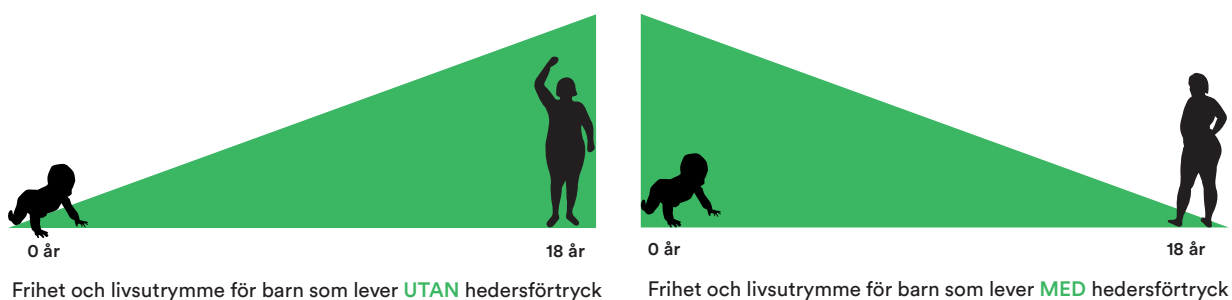
Politiska förslag 9

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck finns över hela världen och drabbar främst flickor och kvinnor, men våldet drabbar också transpersoner, pojkar och män. Det är en typ av våld som liknar våld i nära relationer men som har tydliga särdrag – det tydligaste är att denna typ av våld är kollektivt utövat och sanktionerat. Det kan till exempel innebära att gärningspersonerna är fler än en och får stöd från människor i sin omgivning.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan se ut på olika sätt. Det kan handla om flickor som inte får delta på aktiviteter eller i vissa skolämnen, till exempel gymnastik och sexualundervisning, eller umgås med vänner. Det kan också handla om pojkar som måste kontrollera sina systrar och att framför allt om att flickor och unga kvinnor inte får välja sin partner eller ha kärleksrelationer. Flickorna måste följa familjens normer, annars riskerar de bestraffning. En sådan norm är "oskuldsnormen", att kvinnan måste vara oskuld när hon gifter sig, som bland annat inkluderar myten om den intakta mödomshinnan.

Flickor kan utsättas från en tidig ålder, exempelvis genom könsstympning, och ofta trappas våldet och förtrycket upp när flickan kommer i puberteten i tolv-trettonårsåldern. Det kan sedan pågå resten av livet. Även äldre kvinnor drabbas genom att de förväntas upprätthålla familjens heder, samt genom kontroll av deras liv och sexualitet. Många kvinnor som lever i hederskulturer har begränsade möjligheter att skilja sig, vidareutbilda sig och arbeta utanför hemmet. Det gör att de kvinnor som har kommit till Sverige i vuxen ålder även kan ha bristande kunskaper i svenska och därmed inte får kunskap om sina rättigheter eller samhällets möjligheter att erbjuda stöd och skydd.

Bilden ovan visar hur livsutrymmet påverkas beroende på om du lever i en familj med hedersnormer eller inte. Vanligtvis är puberteten en ålder då ungdomar "frigör sig" och får mer livsutrymme, medan det i en familj med hedersnormer är tvärtom. Där blir friheten och livsutrymmet mindre ju äldre du blir.¹

¹ Kärleken är fri (Rädda Barnen m.fl.) 2017: <https://karlekenarfri.se/for-dig-som-ung/dina-rattigheter/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> Illustrationer: Vecteezy.com

Hederskulturer har sin grund i samhällen där sociala skyddsnät för individen saknas. Det blir då i stället familjen/slakten som skapar regler och normer som dess medlemmar ska följa. Även Sverige har haft en stark hederskultur. Långt in på 1900-talet var det skamligt att bli gravid utanför äktenskapet och kvinnor tvingades till olagliga aborter eller skickades bort för att föda barn som sedan omhändertogs. Historieforskaren Marie Lindstedt Cronberg säger i en intervju i Aftonbladet att den sexuella hedern var av störst betydelse. Man talade om kvinnan som "förstört gods" om hon haft sex före äktenskapet. När en kulturell uppfattning ifrågasätts öppet, menar forskaren, blir det möjligt för människor att ansluta sig till kritiken och välja andra vägar. I det tidigmoderna Sverige gick förändringar långsamt eftersom samhället var mer homogent när det gällde könsuppfattningar och religiöst grundade föreställningar. I ett mångkulturellt samhälle har individen tillgång till alternativa vägval.²

Det är svårt att föra statistik över förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck. En av de första kartläggningarna var dåvarande Ungdomsstyrelsens rapport Gift mot sin vilja (2009:5) där det uppskattades att cirka 70 000 unga, flertalet kvinnor, har ett begränsat eller villkorat val när det gäller äktenskap och val av partner.³ Därefter har ett flertal studier gjorts med olika inriktningar. År 2018 genomförde organisationen TRIS (Tjejers rätt i samhället) en undersökning i årskurs 9 i Uppsala. Undersökningen innehöll bland annat frågan "Finns det förväntningar i din familj eller släkt att du ska vänta med sex tills du gifter dig?" och resultatet visade att 20 procent av flickorna och 10 procent av pojkarna hade ett sådant krav på sig. Av den gruppen, som i undersökningen kom att kallas för "oskuldskravgruppen", svarade 23 procent att de kommer att utsättas för tvångsförlovnin g eller äktenskap vid en otillåten kärleksrelation. I gruppen uppgav 41 procent av flickorna och 31 procent av pojkarna att de upplevde en oro över att inte få bestämma sin framtida partner. Nästan var tredje flicka som uppgav att hon inte får välja sin framtida partner uppgav att hon utsatts för flera olika former av våld vid upprepade tillfällen de senaste tre åren.⁴

Det finns vissa mycket allvarliga kontrollmekanismer som historiskt/traditionellt har använts för att upprätthålla familjens heder. Bland dem kan räknas könsstympning, barn- och tvångsäktenskap och fysisk och social isolering.

Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjudet enligt lag i Sverige sedan 1981. Detta gäller även om flickan blir könsstympad utanför Sveriges gränser (sedan 1998). Könsstympning av flickor och kvinnor är ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och mot barns rättigheter. Könsstympning av flickor och kvinnor är en form av grov misshandel och övergrepp, och det sker många gånger med familjens heder som förklaring.⁵

Barn- och tvångsäktenskap innebär att barn under 18 år gifts bort, oftast till någon som är äldre. En majoritet av de som blir bortgifta är flickor. Chanserna att själv få bestämma över sin kropp och sitt liv minskar. Barnäktenskap är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och strider mot FN:s barnkonvention. Den 1 januari 2020 inkorporerades barnkonventionen i svensk lagstiftning.⁶

---

2 Aftonbladet 2017: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/jWGze/hedersfortryck--en-gammal-svensk-tradition> Lindstedt Cronbergs forskning går att ta del av här: <https://www.hist.lu.se/person/MarieLindstedtCronberg/>

3 MUCF 2009 <https://www.mucf.se/att-bli-gift-mot-sin-vilja-0>

4 TRIS 2018 Ung 018 – En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala

5 Socialstyrelsen 2016 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2016-6-59.pdf>

6 Hedersförtryck.se: Länsstyrelsen i Östergötland 2020 <http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/det-hedersrelaterade-valdets-och-fortryckets-uttryck/barn-och-tvangsaktenskap/>

Vem drabbas?

Tjejer och kvinnor

De som oftast drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck är flickor och unga kvinnor, men även äldre kvinnor drabbas. Det är främst kvinnors sexualitet som kontrolleras och begränsas, och det är oftast kvinnan som får skulden om ett brott mot normerna begås (även om det är kvinnan som blivit utsatt för till exempel våldtäkt). Flickor och kvinnor kan även vara förövare och offer samtidigt, till exempel genom att tvingas kontrollera och bevaka sin syster eller mamma. En mamma kan också utöva våld och/eller förtryck mot sina döttrar då hon har det yttersta ansvaret för döttrarnas uppfostran.⁷

Pojkar och män

Pojkar och män i ett hederssammanhang kan ha dubbla roller, och vara både utsatta och förövare. Om inte pojken eller den unga mannen uppför sig överensstämmande med de hedersrelaterade värderingarna och normerna, och kanske till och med vägrar att delta i kontroll eller bestraffning av en kvinna i hans närhet, kan han själv utsättas, exempelvis genom hot att tvingas flytta till föräldrarnas hemland. Pojkar och unga män i ett hederssammanhang kan på så sätt riskera att bestraffas antingen av familjen eller det svenska samhället. Pojkar och unga män är också begränsade, i nästan lika hög grad som flickor, när det kommer till att välja sin framtida partner.⁸

Hbtq-personer

Hbtq-personer som lever i en hederskontext är särskilt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta eftersom de kollektiva hedersnormerna förespråkar bland annat heterosexualitet, tvåkönsnormen och tvåsamhet. Det har som konsekvens att deras sexualitet och eventuella könsuttryck ses som avvikande. Familj och släkt accepterar inte personens könsidentitet, könsuttryck och/eller sexuella läggning. Hbtq-personer kan dessutom vara mindre benägna att tala om sin utsatthet eftersom det exponerar både att de utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och att de är hbtq-personer. Ibland försöker familjen och släkten att kontrollera och förhindra personen från att leva ut sin sexualitet eller könsidentitet genom tvångsäktenskap med det som familjen anser vara en "lämplig" partner. Hbtq-ungdomar som lever i en hederskontext kan även bli utsatta för psykiskt våld genom att skickas utomlands för att träffa religiösa ledare som ska försöka omvända dem till heterosexualitet.⁹

Personer med funktionsnedsättningar

Personer med funktionsnedsättning som lever i en hederskontext är en särskilt utsatt grupp då de ofta är mycket beroende av sin omgivning och riskerar att isoleras från allmänheten. Det behövs mer kunskap om denna grupps utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. En undersökning från TRIS (Tjejers rätt i samhället) som belyser hedersrelaterat våld och förtryck i gymnasiesärskolan visar att det främst är flickor och unga kvinnor med utländsk bakgrund som blir utsatta. En intellektuell funktionsnedsättning kan påverka uppfattningen av det hen blir utsatt för, exempelvis tvångsgifte. Personer med denna typ av funktionsnedsättning löper större risk att bli vilseledda och lurade in i ett äktenskap, även om de är myndiga och har rätt att ingå äktenskap. Den utsatta personen har inte alltid förmågan att uppfatta att det psykiska eller fysiska våldet hen blir utsatt för är olagligt.¹⁰

7 Hedersförtryck.se: Länsstyrelsen i Östergötland 2020 <http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/kollektivistiska-strukturer/utsatta-och-forovare/>

8 SOU 2015:55 Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck, s. 89–90

9 Socialstyrelsen (2014): Vänd dem inte ryggen, s. 18 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2014-1-6.pdf>

10 Brottsofferjouren (2017): Leva sitt liv, s. 36

En intellektuell eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning kan också göra det svårare att identifiera och återge övergrepp för andra och således att söka och få hjälp.¹¹

Lagar och rättigheter

Hedersrelaterat våld och förtryck har varit en uppmärksammas fråga i Sverige sedan mitten av 1990-talet. Frågan blev särskilt uppmärksammas i samband med morderna på Sara Abed Ali (1996), Pela Atroshi (1999), Fadime Sahindal (2002) och Abbas Rezai (2005). Strategier för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck har därefter varit föremål för diskussion och regeringen har sedan 2000-talet vidtagit flera åtgärder för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat genom att initiera handlingsplaner som tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck.

Den 1 juli 2014 kriminaliserades äktenskapstvång, vilseledande till tvångsäktenskapsresa samt försök och förberedelse till äktenskapstvång. Den 1 juli 2016 kriminaliserades även stämpling till äktenskapstvång. I samband med kriminaliseringen av äktenskapstvång tog Sverige dessutom bort möjligheten för personer under 18 år att få tillstånd att gifta sig, så kallad äktenskapsdispens, och sedan den 1 januari 2019 gäller också skärpta regler för erkännande av utländska äktenskap som ingåtts med barn utan anknytning till Sverige. Den 1 juli 2020 infördes ett nytt brott, barnäktenskapsbrott, som kan ge fängelse i upp till fyra år. Genom det nya brottet blir det straffbart att förmå eller tillåta ett barn att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse.

Den 1 juli 2020 infördes möjligheten för socialnämnden att ansöka hos domstol om utreseförbud för att skydda barn som riskerar att föras utomlands i syfte att utsättas för barnäktenskap eller att könsstympas. Det är straffbart att föra ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud.¹² Vid beslut om utreseförbud kan polisen återkalla eller vägra att utfärda pass.

Den 1 juli 2020 infördes en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv. Om ett motiv för brottet har varit att bevara eller återupprätta heder ska det ses som en försvårande omständighet när straffvärdet bedöms. Den 7 oktober 2020 föreslog en utredning (SOU 2020:57) att det införs ett särskilt hedersbrott och att straffet för överträdelse av kontaktförbud skärps.¹³

Under hösten 2018 lanserade regeringen en särskild satsning där Utrikesdepartementet tillfördes extra resurser för att stärka det konsulära stödet till personer som nödställts utomlands i en hedersrelaterad eller patriarkal kontext, med ett särskilt fokus på barn- och tvångsäktenskap.¹⁴ 2020 permanentades satsningen.

I budgetpropositionen för 2021 föreslår regeringen i samarbete med Centerpartiet och Liberalerna att det nationella kompetensteamet vid Länsstyrelsen i Östergötland ska permanentas i form av ett nationellt kompetenscenter. För detta avsätts ökade resurser.

---

11 TRIS 2019: Trippelt utsatt, s. 33–39 <https://static1.squarespace.com/static/5bea92c270e8027e5843b891/t/5c76544fec212dc47c67322f/1551258744963/Trippelt-Utsatt-om-hedersrelaterat-fortryck-och-vald-bland-unga-med-intellektuell-funktionsnedsattning.pdf>

12 Regeringen (2020) <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/arbetet-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

13 Regeringen (2020) <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/10/utredning-foreslar-att-det-infors-ett-sarskilt-hedersbrott/>

14 Regeringens proposition 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet <https://www.regeringen.se/495873/contentassets/e3a7d739e2b444e6a24a05a2db80066a/prop-201920-131.pdf>

Regeringen har under åren 2018–2021 gjort omfattande ekonomiska satsningar på arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa resurser har bland annat finansierat uppdrag som handlar om förebyggande arbete mot könsstymning, kompetens- och utbildningsinsatser till personal inom vården och socialtjänsten, att bygga upp regionala resurscentra i fyra län, samt ett arbete för att upptäcka fler som utsätts för våld.

Förutom dessa lagändringar har en mängd åtgärder genomförts under den senaste mandatperioden (2018–2022), och de flesta faller under jämställdhetsminister Åsa Lindhagens (MP) ansvar. Här kan nämnas:

- En satsning på 300 miljoner kronor i budgeten för 2019/2020 till arbetet mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. I satsningen ingår 20 miljoner kronor till Länsstyrelsen i Östergötland för att fortsätta att bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap samt könsstymning av kvinnor och flickor.¹⁵
- Ett nytt uppdrag och mer resurser till Jämställdhetsmyndigheten att arbeta mot mäns våld mot kvinnor med särskilt fokus på hedersrelaterat våld samt könsstymning.¹⁶
- En förstärkning av arbetet mot våld och hedersrelaterat våld i hälso- och sjukvården.¹⁷
- På uppdrag av regeringen har Länsstyrelsen Östergötland tagit fram ett Nationellt kompetens-team med anställda från olika områden, såsom polisen, Socialstyrelsen, psykologer, forskare med flera. Detta team utbildar, utvecklar metoder samt ansvarar över den Nationella stödtelefonen, som är till för att stötta yrkesverksamma eller ideella aktörer som behöver råd om misstanke finns för hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁸

Läs mer om regeringens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck på <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/arbetet-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/?page=3>

Miljöpartiets utgångspunkter

Miljöpartiet anser att det inte går att kompromissa om mänskliga rättigheter. Friheten att fritt utforma sitt liv är en mänsklig rättighet. I den friheten ingår rätten till självbestämmande och möjligheten att uttrycka sin kärlek, sexuella läggning och könsidentitet utan rädsla för diskriminering eller straff. Det här är grundläggande för Miljöpartiets politik.

Miljöpartiet är ett feministiskt parti. Jämställdhetsfrågorna var centrala när vi bildades och vi har fortsatt kampen för att motverka könsmaktsordningen, den ordning som utgår från en binär könsuppdelning där mannen är norm och kvinnan är underordnad. Vi vill luckra upp könsmaktsordningen så att alla oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, funktionsförmåga, ålder eller religion eller annan trosuppfattning kan leva fria från de begränsningar av individens frihet som bristande jämställdhet och jämlikhet innebär.

---

15 Regeringen (2019) <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/300-miljoner-till-arbetet-mot-mans-vald-mot-kvinnor-och-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

16 Regeringen (2019) <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/06/kraftsamling-mot-hedersrelaterat-vald/>

17 Regeringen (2020) <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/03/forstarkning-av-arbetet-mot-vald-i-nara-relationer-och-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

18 <http://www.hedersfortryck.se/kompetensteamet/nationella-stodtelefonen/>

Miljöpartiet anser att normer och traditioner behövs. Normer och traditioner är dock, precis som resten av samhället, i ständig förändring. Det går inte att säga att en kultur är på ett visst sätt, kultur är i ständig utveckling och förändring. Med medvetet arbete går det att ändra normer, traditioner och strukturer i mer jämställd riktning. Religion kan aldrig vara en ursäkt för att begränsa andras friheter och rättigheter.

För Miljöpartiet är barnets rättigheter och barnets perspektiv grundläggande. Att vi idag satsar på barnen och framtida generationer är den bästa investeringen för Sverige. Barnets möjligheter ska inte avgöras av var i landet hen bor eller vilken inkomst föräldrarna har. Miljöpartiet har länge arbetat för att FN:s barnkonvention ska bli svensk lag, vilket den blev 2020. Detta är ett viktigt steg för barnens frihet och rättigheter. Nu återstår det viktiga arbetet med att följa upp att lagen efterlevs, så att den får en faktisk effekt.

Skolan ska arbeta aktivt för jämställdhet och lika rättigheter. Alla elever ska ha tillgång till all undervisning och till en sexualundervisning med ett tydligt normkritiskt perspektiv. Homo-, bi- och transfobi eller sexism ska inte tolereras i skolan eller någon annanstans. Diskussionen kring alla människors lika värde ska vara en naturlig del av undervisningen redan från skolstarten.

Hedersrelaterat våld och förtryck ska behandlas på ett snabbt, samordnat och konsekvent sätt i ett samarbete mellan myndigheter och i många fall även civilsamhällets organisationer. Samhällets institutioner ska ha beredskap och verktyg för att motverka patriarkalt våld och våldshandlingar som utförs under påverkan av hedersföreställningar.

Den stora utmaningen ligger i det förebyggande och långsiktiga arbetet mot det hedersrelaterade förtrycket och våldet. Det finns i regel mekanismer på plats för att hantera akuta situationer med polisiära åtgärder, besöksförbud och skyddat boende. Men det innebär sällan att det ursprungliga hotet eller förtrycket försvinner, ibland leder det tvärtom till det motsatta. När det gäller att långsiktigt förebygga och skydda mot hedersrelaterat våld och förtryck är samhället inte lika aktivt.

Politiska förslag

Förslagen är indelade efter vilken politisk nivå de främst kan drivas ifrån, men flera går naturligtvis att driva på andra nivåer.

Internationella insatser

Initiativ för att motverka hedersförtryck internationellt

Hedersrelaterat våld och förtryck finns över hela världen. På flera håll i världen är dock arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck relativt utvecklat och inom EU och FN har än så länge få initiativ tagits i frågan. Det finns därför goda skäl att uppmärksamma och driva dessa frågor internationellt, exempelvis inom EU, bland annat för att identifiera och sprida verkningsfulla förebyggande metoder. Sverige bör arbeta för att initiativ tas på internationell nivå, exempelvis inom EU, för att kartlägga, utveckla och sprida kunskap och våldsförebyggande metoder inriktade på att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Miljöpartiet ska också arbeta för internationella samordningsinsatser för att hjälpa barn som förts utomlands i hedersrelaterade syften att komma hem, arbeta för att stärka det internationella arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom ramen för EU:s biståndsbudget NDICI, samt stärka lokala NGO:s som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck i länder där detta är utbrett. Det är också viktigt att Sverige fortsätter stödja generell utbildning och rätten och tillgången till preventivmedel.

Nationella insatser

Förebyggande insatser

Forskningsatsning på våldsförebyggande arbete

Det finns i dag få beforskade och utvärderade program för att arbeta med att förändra hedersnormerna. De metoder som finns har ofta finansierats med projektstöd och har endast i begränsad utsträckning utvecklats utifrån ett systematiskt tillvägagångssätt, med utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap och beprövad erfarenhet. Det finns därför ett behov av att utveckla och förstärka det förebyggande arbetet för att förändra hedersnormer, inte minst i skolan och genom föreningslivet. Skolan har en särskilt viktig roll som frizon för många övervakade barn, därför är det särskilt viktigt att skolpersonalens kompetens i hedersfrågor stärks. En särskild forskningssatsning bör genomföras för att utveckla och pröva nya metoder för våldsförebyggande arbete som inte minst riktar in sig på pojkar och män i en hederskontext.

Arbetsmarknadsåtgärder riktade till kvinnor

Ett uttryck för hedersnormerna kan vara att kvinnor begränsas och inte får arbeta. Utrikes födda kvinnor är en grupp som generellt har en lägre sysselsättningsgrad än såväl inrikes födda kvinnor som utrikes födda män. Att ha en egen försörjning ger ökad egenmakt och gör det möjligt för kvinnor som lever i en hederskontext att bryta sig fria. Det finns goda skäl att tro att detta även kan leda till frigörelse för barnen i en familj. Kunskaper i svenska och det svenska samhället är också viktigt för att kvinnor ska veta var man kan vända sig för stöd och hjälp. Det kan också skapa större tilltro till att det är det svenska rättsväsendet och inte släkten som ska lösa brott. Därför behövs fler insatser för att öka kvinnors egenmakt, men också generella insatser riktade till föräldrar för att nå ut till hela familjer.

Arbetsmarknadsåtgärder bör riktas mot kvinnor i områden med socioekonomiska utmaningar, till exempel genom satsningar på arbetsintegrerande sociala företag, kombinerade språk- och yrkesutbildningar och företagande, samt att stöd riktas mot initiativ inom föreningslivet som engagerar kvinnor i områden med socioekonomiska utmaningar. Kvinnor som har kommit till Sverige som vuxna är de som står längst ifrån den svenska arbetsmarknaden, och behöver särskilt inriktade åtgärder för att nå egenmakt. Etableringsinsatser ska kompenseras fullt ut för föräldraledighet, så att den som varit hemma med barn kan ta igen det hen missat.

Använd beräkningar av vad våldet kostar som beslutsunderlag

Det finns en del kostnadsberäkningar på vad mäns våld mot kvinnor kostar, både för samhället som helhet och för den som utsätts, men däremot inget specificerat för just hedersrelaterat våld. En studie som gjordes 2006 visar att mäns våld mot kvinnor i nära relationer kostar samhället runt tre miljarder kronor per år, och en studie från 2017 visar att en person som utsätts för ett våldsbrott i genomsnitt förlorar i snitt 1,5 miljoner kronor åtta år efter brottet. Våldsutsatta kvinnors inkomster minskar med 25 procent och risken att dö i förtid är 17 gånger högre för kvinnor och 10 gånger högre för män.¹⁹ Att beskriva våldets kostnader och dess påverkan på samhället kan motivera till handling, förändring, utveckling och flytta fokus från när våld redan har inträffat till ett förebyggande arbete och att förhindra att det ska ske. Våldets kostnader jämfört med kostnader för förebyggande arbete bör i högre grad ingå i beslutsunderlag för politiker och myndigheter.

Kunskaphöjande insatser

Insatser för vårdanställda

År 2017 infördes obligatoriska moment om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i utbildningar till yrken som innebär möten med våldsutsatta kvinnor och barn, exempelvis läkar-,

19 NCUK (2020) <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-kostnader/>

sjuksköterske-, socionom- och psykologutbildningarna. Däremot är kunskapen bland befintlig personal skiftande. Socialstyrelsen konstaterar att vården brister när det gäller att stötta offer för alla typer av våld i nära relationer, men offren för hedersrelaterat våld är särskilt utsatta. En vetenskaplig studie som Läkartidningen refererar till visar att två av tre tillfrågade ur olika vårdinrättningar uppgav sig ha låg medvetenhet om hedersvåld.²⁰ En nationell samordning inom vården behövs med tydliga riktlinjer som är lika över hela landet, samt att kunskap om hedersrelaterat våld är en obligatorisk del i samtliga utbildningar inom vård, omsorg, skola, socialtjänst och polis. Det gäller inte minst personal inom verksamheter som möter personer med funktionsnedsättning och andra särskilt utsatta grupper.

En särskild fråga är så kallade ”oskuldskontroller” och ”oskuldsintyg”, när vårdpersonal genomför en undersökning av en kvinna och utfärdar intyg om att hon är oskuld. Redan idag är sådana kontroller och intyg oförenliga med principerna om vetenskap och beprövad erfarenhet som gäller för vården, men för att tydligt markera att detta också är fråga om övergrepp och förtryck bör genomförandet av oskuldskontroller och utfärdandet av oskuldsintyg kriminaliseras. En kriminalisering gör det tydligare att dessa företeelser inte är tillåtna och signalerar därtill att oskuldsnormen (att en kvinna ska vara oskuld när hon gifter sig) inte gäller.

Utredning om verktyg i socialtjänsten

I dag finns en del lagar och förordningar som styr socialtjänstens arbete men som kan motverka arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Sådana exempel är ”återföreningsnormen”, det vill säga normen om att en familj i konflikt i första hand ska återförenas, samt regeln om att föräldrarna alltid ska kontaktas vid en orosanmälan. Unga ska kanske kunna kontakta socialtjänsten för att få råd och stöd utan att en formell anmälan måste öppnas. Det ska också bli lättare att omhänderta barn som befinner sig i riskzonen för att bli bortgifta eller förda ut ur landet av hedersskäl. En utredning om att stärka socialtjänstens möjligheter att motverka hedersrelaterat våld och förtryck behöver tillsättas och socialtjänstens kompetens i hur man arbetar med hedersrelaterade ärenden behöver förstärkas.

Brottsbekämpande insatser

Skärp straffen när det gäller överträdelser av kontaktförbud

Skärpta straff är inte någon universalåtgärd för att komma åt hedersrelaterad brottslighet. Dels kan det vara kontraproduktivt, då benägenheten att anmäla sjunker när offret tvekar inför att utsätta sina släktingar för hårda straff och/eller utvisning, och dels har straffen precis skärpts i och med de straffskärpningar som trädde i kraft i juni 2020. Men när det gäller överträdelser av kontaktförbud är straffet böter eller fängelse i högst ett år, förutom vid ringa överträdelser. Miljöpartiet anser att straffen ska skärpas vid överträdelser av kontaktförbud, även vid ett ringa sådant.

Hot- och riskbedömningsmanual för polisen som gäller för barn som lever med våld
Det är väl belagt att barn som bevittnar våld eller lever i en miljö där våld och hot förekommer riskerar allvarliga psykiska skador. Barnkonsekvensanalyser är ett sätt att tillvarata barns intressen vid anmälningar som rör hedersbrott. Polisen bör därför få i uppdrag att utveckla en särskild modell för barnkonsekvensanalyser som kan användas inom polisens verksamhet.

Samordningscenter för bortförda barn och ungdomar

Antalet barn som förts ut ur Sverige av hedersrelaterade skäl har med stor sannolikhet ökat under 2020. Från juni till september konstaterades att 48 personer var bortförda eller kvarhållna i ett annat land, varav 41 barn. Under samma period förra året rörde det sig om 25 personer, varav 19 barn, enligt statistik över inkomna samtal till stödtelefonen hos Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan handla om tvångsgifte, könsstympning eller resor i uppfostringssyfte. Vad ökningen beror på är inte klarlagt i skrivande

20 Läkartidningen (2019) <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2019/02/det-racker-inte-att-nagra-av-oss-aker-runt-och-forelaser/>

stund, men det kan ha blivit lättare att undgå upptäckt på grund av coronapandemin då många barn hålls hemma från skolan, alternativt enklare att vilseleda barnen genom att hävda att man måste hälsa på en sjuk släkting.²¹ Ofta har barnen dubbla medborgarskap och det är då svårt för svenska myndigheter att göra något. Utrikesdepartementet ska inrätta ett permanent samordningscenter som hjälper barn och ungdomar som förts utomlands i hedersrelaterade syften att komma hem.

Insatser för “balkongflickor”

“Balkongflickor” kallas de flickor som dött eller skadats allvarligt när de av hedersskäl tvingats att hoppa från en balkong för att maskera ett mord som ett självmord. Det finns inte mycket forskning om fenomenet (som kan handla om andra sorters mordförsök än just fall från balkong), men mycket tyder på att det finns ett mörkertal runt självmord eller självmordsförsök som egentligen ingår i hedersrelaterat våld. Polisen behöver utbildning och bättre möjligheter att utreda mord eller mordförsök som av hedersskäl maskeras som självmord eller självmordsförsök.

Övriga insatser

Auktoriserade tolkar

Inom rättsväsendet, men också inom andra offentliga situationer, är det viktigt att de som har behov av tolk får kompetent och opartisk tolkning. Det råder i dag brist på tolkar, särskilt auktoriserade, inom vissa språkgrupper. Detta kan leda till att en icke professionell tolk används, eller till och med en anhörig. Tolkningen riskerar då att bli partisk eller rent av skadlig för den som har behov av tolken. Det bör vara möjligt att få en tolk från ett annat område än sitt eget närområde, samt möjlighet att byta om tolken är partisk eller känner familjen. Miljöpartiet anser att tolkväsendet behöver professionaliseras. Tolkar ska utbildas i de språk där det finns brist och möjligheten för tolkar att validera sin kompetens ska förbättras. Det bör också finnas möjlighet till auktorisering som specialisttolk inom olika områden såsom vård, rättsväsende etcetera. Samordningen mellan olika myndigheter bör också förbättras så att möjligheten att få information och handläggning på olika språk utökas.

Säkerställ demokrativillkor för ekonomiska bidrag

Staten delar årligen ut cirka 14 miljarder kronor till det civila samhället. År 2019 tillsattes en utredning (SOU 2019:35) som såg över demokrativillkoren för statliga bidrag. I dag är, enligt utredningen, reglerna otydliga och allmänna och tar egentligen bara sikte på om en organisation är demokratiskt uppbyggd och att syftet är demokratiskt. Däremot syns knappt alls om verksamheten lever upp till demokratiska villkor och om organisationens företrädare gör det.²² Det behöver säkerställas att stat och kommun inte ger ekonomiska bidrag till organisationer, föreningar och samfund som inte stödjer samhällets mål om jämställdhet mellan könen och allas lika värde.

Migrationsverkets arbete

När Migrationsverket bedömer asylskäl görs ofta bara en säkerhetsbedömning av läget i hemlandet och om den asylsökande har ett fungerande nätverk där. Det tas inte lika mycket hänsyn till om detta nätverk är själva problemet, det vill säga att släktingar är ett hot mot den asylsökande. Migrationsverkets arbete för att utreda förföljelse och diskriminering baserad på kön och sexuell läggning, antingen i ursprungslandet eller utövat av familjemedlemmar som befinner sig i Sverige, behöver stärkas.

---

21 Expressen (2020) <https://www.expressen.se/kvallsposten/allt-fler-bortforda-barn-under-pandemin/>

22 Dagens Nyheter (2019) <https://www.dn.se/nyheter/politik/sa-ska-demokratipengarna-hamna-i-ratt-fickor/>

Regionala insatser

Förebyggande insatser

Upprätta regionala handlingsplaner mot hedersrelaterat våld och förtryck

Regionerna ansvarar för all sjukvård, ungdomsmottagning, mödra- och barnhälsovård, psykiatri, familjecentraler med mera. Det är viktigt att all personal som kommer i kontakt med personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck har den kunskap och kompetens som krävs. Regioner bör upprätta handlingsplaner som innehåller kunskapshöjande insatser för denna personalgrupp.

Föräldraskapsstöd mot hedersrelaterat våld

I den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd från 2018 står det att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under hela barnets uppväxt, och att detta ska vara anpassat till föräldrarnas behov.²³ Hembesöksprogram till förstagångsföräldrar och stödprogram för föräldraskap ska utformas för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Insatsen ska genomföras av BVC och socialtjänst och finnas tillgänglig i samtliga regioner.

Kunskapshöjande insatser

Mer insatser inom psykiatri

Det behövs mer insatser inom psykiatri så att det finns utarbetat stöd för de som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan exempelvis handla om att säkerställa att det finns specialiserade traumabehandlingar tillgängliga för våldsutsatta. Det är också viktigt att det finns ett intersektionellt perspektiv inom psykiatri, även med inriktning på kultur och bakgrund.

Övriga insatser

Tillgång till specialiserade insatser mot könsstypning

I Stockholm finns AMEL-mottagningen, som är specialiserad på att ge vård och stöd åt flickor och kvinnor som utsatts för könsstypning.²⁴ Denna typ av vård och behandling bör finnas över hela landet och bedrivs med säker finansiering.

Lokala insatser

Förebyggande insatser

Förebyggande verksamheter

Verksamheter som arbetar förebyggande framför allt gentemot män och pojkar behöver byggas ut och spridas. Länsstyrelsen Östergötland arbetar med att sprida verksamheter som arbetar våldsförebyggande, med utgångspunkt i regeringens strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld från 2017. Det är viktigt att det finns resurser från nationell nivå som möjliggör en fortsatt och permanent satsning på detta arbete.

---

23 Regeringen (2018) <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2018/09/en-nationell-strategi-for-ett-starkt-foraldraskapsstod/>

24 <https://www.sodersjukhuset.se/avdelningar-och-mottagningar/amelmottagningen/#Amel-projektet-Utbildning-om-kvinnlig-konsstypning>

Upprätta kommunala handlingsplaner mot hedersrelaterat våld och förtryck

Varje kommun kan upprätta en egen handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck. Miljöpartiets Åsa Lindhagen, nuvarande jämställdhetsminister och dåvarande socialborgarråd i Stockholm, ledde exempelvis arbetet med Stockholms stads program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2020. Syftet med programmet är bland annat att utbilda kommunens personal och att ge dem verktyg för att kunna agera om de kommer i kontakt med personer som är utsatta för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld.

Fler socialsekreterare i skolan

Miljöpartiet vill ge kommunerna bättre förutsättningar att skapa samverkan mellan skola och närsamhället i utsatta områden. Vi ser behov av en ny typ av brobyggartjänst i skolor i de utsatta områdena i Sverige där segregationens effekter är som störst. Dessa brobyggare kan ha till huvuduppgift att på skolor med särskilt tuffa utmaningar säkerställa att samarbetet mellan skolan och samhället är väl uppbyggt för att förebygga hedersrelaterat våld, men också kriminalitet, otrygghet, problematisk skolfrånvaro och brist på framtidstro hos unga. De kan också ansvara över att skolan har en upparbetad kontakt med polis, socialtjänst och olika civilsamhällesorganisationer.

Kunskapshöjande insatser

Inrätta ett lokalt eller regionalt resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck

Lokala eller regionala resurscentrum kan komplettera arbetet från Länsstyrelserna. Ett exempel är Origo i Stockholm som är ett länsövergripande digitalt och fysiskt resurscentrum som både ska stödja utsatta ungdomar, stödja samverkan och sprida kunskap. Ett annat sätt är att upprätta en operativ arbetsgrupp där aktörer som polis, kriminalvård, socialtjänst och vården kan samlas så att brottsoffret slipper kontakta många olika instanser.

Informationsinsatser i skolorna

Det finns behov av löpande informationsinsatser i skolorna om flickors och pojkars rättigheter och skyldigheter och var unga kan vända sig om de är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, exempelvis riskerar att bli bortgifta. Behoven är särskilt tydliga innan skolloven.

Övriga insatser

Verksamheter som riktar sig till utsatta män och hbtq-personer

Det finns några få privata verksamheter som erbjuder plats till män respektive hbtq-personer, men det är långt ifrån tillräckligt. Fler kommuner behöver utveckla verksamheter som har kompetens att ta emot män respektive hbtq-personer som utsätts för hedersrelaterat våld. Verksamhet som riktar sig till individer med olika könstillhörighet bör vara anpassad efter de individuella behoven, vilket kan innebära att personer med olika könstillhörighet eller sexualitet behöver separeras.

Skapa samverkan mellan olika förvaltningar

Samverkan är positivt och ofta nödvändigt, och det finns flera yrkesroller i kommun/region som behöver samverka för att motverka och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, såsom socialsekreterare, polisen, skolor, elevhälsa med flera. Samtidigt uppstår inte väl fungerande samverkan automatiskt då kommunens/regionens organisation ofta består av olika stuprör. Därför är det viktigt att kravet på eller önskan om samverkan är förankrat på politisk nivå och i förvaltningarnas ledningsgrupper.

Säkra långsiktig finansiering till arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i den kommunala budgeten

Många verksamheter inom den ideella sektorn som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck finansieras på projektbasis, vilket innebär en osäkerhet för verksamhetens planering

och långsiktighet. Ett långsiktigt stöd i budgeten för till exempel tjej-/kvinno-/mansjourer och resurscentrum har ofta större möjligheter att nå ut och säkra kompetens på längre sikt. Ett spår är att göra det möjligt för civilsamhället att söka bidrag för flera år i taget. Det är också viktigt att kommuner säkerställer att bostäder finns tillgängliga för personer utsatta för hedersvåld och förtryck när de väljer att lämna, efter eventuellt boende på kvinno/mansjour, och att det finns samverkan kommuner emellan.

Ökade anslag och fortsatt stöttning till kvinnojourer

Vi ser positivt på att öka anslag till exempelvis kvinno/tjejjourerna eller andra ideella verksamheter som är ett komplement till det offentliga trygghetssystemet. Kvinno/tjejjourer och ungdomsmottagningar har en viktig roll i trygghetssystemet och det är således väsentligt att även dessa får stöttning vad gäller kunskap.

